

Шаму Йошка Кіш

Жігмонд Моріц

Вони прийшли з одного села, десть од трансільванського кордону. Завжди були в доброму гуморі й зажили собі слави дотепників. У шерезі стояли поруч. Їх знав увесь полк. Одного звали Шаму Кіш, другого — Шаму Йошка. Два прізвища разом — Шаму Йошка Кіш. Так і називали згодом обох.

— Брате,— озвався Кіш,— я дуже зголоднів.

Послали їх уперед до дротяної загородки, і вже другий день ні рісочки в роті не було. Їжі не мали. Позаду розкинулась широка лука, якою тільки й могли вночі прокрастися їхні товариші-солдати, та й ті частіше приносили патрони, ніж харчі.

— Що їстимемо, брате? — спитав Йошка.

— Що є?

— Вода.

— А в мене є сіль.

— Це ж чудово! Зваримо юшку.

— Але з чого?

— З трави.

— А чи ж смакуватиме?

— Авжеж.

— Стривай, то не годиться. Я зварю шпинатову юшку. Це буде ліпше.

— Але шпинату нема.

— Назбираємо. Тут на полі він має бути.

— То гайда до роботи!

Засміялися. Але даремно повзали по стоптаній луці — жодного листочка не знайшли.

— Я подамся, брате, за дріт: туди ще ніхто не ходив, там гарна трава. Певно, і шпинат є.

— І я піду з тобою.

— Не підеш. Хай уже один там залишиться, ніж через той шпинат двоє пропадуть!

— Тоді я сам піду.

— Хочеш вижати поле раніш за мене!

По цій розмові Кіш поліз за колючий дріт.

Повз неквапом, наче великий, незграбний кріт. Мацав кожне стебельце, нюхав, куштував кожну билину, та годі було знайти ніжні, солодкі листочки, які дома збирає мати. Ой, далеко рідна матуся, далеко любя батьківщина!

Кіш повз та повз уперед. Так гарно посуватися по м'якій запашній траві й зануряти голову у високий, що можна косити, тонконіг.

До окопів росіян недалечко, метрів хіба сто. А на нічийй землі росли густі кущі й така висока трава, що людину не видно було навіть тоді, коли ставала навколішки.

Кіш просувався вперед. Не задумувався над тим, чого йде, куди йде. Навіть очей не розплющував, наче слимак. Годі було помітити, що хтось повзе. Тільки він сам бачив, як схиляється під ним струнке стеблиння.

Раптом почув якийсь дивний шум. Якусь хвилину злякано прислухався, а тоді засміявся тихо, нечутно — тож хтось хропить!

Що робити?

Хто б це так спокійно спав просто неба? Кіш звів очі, побачив високу синь. Пливли білі хмаринки. Господи, то людина може заснути на чужині, коло ворога? Авжеж — тіло вимагав спочинку. Вдома людина йде спати,, день відробивши,— ляже собі в клуні на м'яке сіно й до ранку забуває, що й живе... Тільки опівночі, коли зафоркають коні, почує їх та й устане підкинути сіна. Людина до всього звикає. І зараз у Кіша злипаються очі, та спати не можна... Однак від тої людини, котра так безпечно і солодко спить, ніби линули якісь промені. Вже й Кішеві паморочиться голова, і він мало не падає на м'яке кротовиння. Про все забути: про війну, втому, голод — і поринути в найсолодший сон...

Та враз подумав: його побратим Йошка на тому боці, за дротом, чекає на шпинат, з якого можна зварити юшку.

Кіш миттю прокидається від дрімоти. Таж його життя не дуже багато важить. Помер уже не один — тисячі, навіть десятки тисяч гинуло від початку світу, до того ж кожній людині раз таки доведеться вмерти... Але Йошка чекає на шпинат...

Отак роздумавшись, Кіш збирається на силах і повзе далі — поволі-поволі, мов черепаха.

І ось перед ним — солдат-росіянин. Простягся на землі та й спить; шапка зсунулася з голови на гаряче чоло. Каштановий чуб мокрісінький од поту. Спокійне, лагідне, як у дитини, обличчя, трохи відтулені уста. Обіч на багnistій землі валяється зброя, торба. Солдат спить, наче немовля в материних обіймах. Йому до всього байдуже. Поки б він прокинувся і оговтався, його б можна вбити або зацілувати на смерть... Та на кого звірився цей солдат? Свята тепла земля здригалася під ним, начебто в лад з його диханням.

У Кіша заблищали очі. Він придивлявся і зважував, чи міцно спить солдат. Потім простяг руку, а в кулаці — гострий багнет...

Коли багнет був хіба на вершок од росіянина, від його розхристаних грудей,— Кіш ураз схаменувся...

Тверде залізо ніби завагалось і здригнулося, а тоді застигло... Мить — і багнет опинився в другій руці, далеко від солдата.

Кіш схопив російську гвинтівку і підняв із трави. Яка покірنا річ зброя, коли вона не в людських руках! Знов простяг руку — підняв солдатську торбу...

Ще раз поглянув на солдата. Вже не молодий: он яка руда щетина пробивається на щоках. Обличчя втомлене, виснажене...

"Спи, брате!" — мовив подумки Кіш. Він повісив на шию гвинтівку і торбу та й поповз назад.

Раптом солдат хропнув. Кіш похолов. Бо ж як прокинеться, бідолаха, його чекає смерть.

Кіш принишк і слухав. Ні, знов диха спокійно. То й хай собі спить...

Незабаром Кіш подався назад стежкою, що її сам проклав у траві.

Коли він продерся попід дріт, то застав Йошку на посту. Той сидів і — спав. Спав, як отой солдат.

— Вставай, друже, прокидайся! — поторсав його за плече.— Не спи! Ось їжа!

Йошка витріщився сонними очима на Кіша й напхану хлібом торбу. Потім хитнув головою і все зрозумів.

Та друзі знайшли в торбі ще й інше. Таке, що й очі вирячили з великого дива,— лялькову колиску.

Йошка взяв колиску, поклав на долоню і довго роздивлявся. Цю гарненьку колисочку вирізьбили складаним ножиком.

Обоє мовчки милувалися знахідкою.

— Звідки ти це взяв, брате?

— Там спить один бідолаха, сам-самісінький,— сказав Шаму.

Йошка похитав головою.

Мовчали. Одного кортіло сказати: "Це згодиться моїй дочці Вежі". Але промовчав. І другий хотів був сказати те саме: "Це твоїй дочці Вежі..." І теж змовчав.

Ламали хліб і поволі їли.

— Брате! — озвався раптом Йошка Шаму.

— Що, друже?

— Де лежить той бідолаха?

— Он там.

І побратими далі смакували хліб.

— Коли б тільки я знав...— враз забідкався Кіш.

І знову жували хліб.

Невдовзі озвався Йошка:

— І я б міг таке змайструвати своїй Бежіке.

Потім заговорив Кіш:

— Гарна штука.

— Гарна...

Кіш знов:

— Дай-но сюди, брате...

— Я?.. Не дам...

— Чого боїшся, чоловіче добрий, я її не з'їм.

— Звідки мені знати?.. А я хочу віднести назад.

— Чому? Адже я приніс.

— Але мені першому навернулося на думку... У мене є дитина, і я знаю чому!

Йошка замовк — боявся, певне, що слово застряне в горлі. Подався до дроту й почав прокладати в траві другу стежку.

— Та поклади ж у неї що-небудь! Не понесеш-бо порожню колиску, — буркнув Кіш і вломив шмат хліба. — Хто зна, коли йому доведеться їсти...

Солдат не спав. Він сидів у траві, опустивши голову, і не міг уторопати, що йому сталося.

Здригнувся, побачивши перед собою людське обличчя.

Йошка кивнув йому головою і простягнув на долоні колиску.

Солдат здивовано й зніяковіло лупав запаленими очима.

— Ну, візьміть лишень,— сказав приязно Йошка.— Це не динаміт. Адже спізнаєте, що це.

Солдат узяв. Двоє батьків подивилися одне на одного, а відтак одвернулися швидко. Кожен стидався сліз на очах...